

کتاب کمک حافظه آیین دادرسی مدنی

اصلاحات و الحاقات مربوط به:

شوراهای حل اختلاف

مصوب ۱۴۰۲/۰۶/۲۲

و قانون اصلاح قانون تشکیلات

و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری

مصوب ۱۴۰۲/۰۲/۱۰

**اصلاحات جلد اول کتاب
کمک حافظه آیین دادرسی مدنی**

- ✓ در صفحه ۲۷ بند شماره ۳ حذف شود.
- ✓ از صفحه ۲۹ شماره ۳ با عنوان «شورای حل اختلاف» تا آخر صفحه ۳۴ حذف شود.
- ✓ در صفحه ۴۱ پاراگراف چهارم حذف و مطلب زیر جایگزین گردد: «رسیدگی به شکایات و اعتراضات اشخاص حقیقی و حقوقی از وقوع تخلف و عدم رعایت قوانین و مقررات در مراحل انعقاد قرارداد توسط دستگاه‌های اجرایی در صلاحیت شعب دیوان عدالت اداری است، لیکن رسیدگی به دعاوی ناشی از اجرای قرارداد فی‌مابین طرفین در صلاحیت دیوان نیست (تبصره ۳ ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری الحاقی ۱۴۰۲)».
- ✓ در صفحه ۴۲ ذیل شماره ۲ اضافه گردد: «شکایات و اعتراضات اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از عمومی و خصوصی از آراء و تصمیمات مراجع اختصاصی اداری موضوع بند (۲) ماده (۱۰) قانون دیوان عدالت اداری، مستقیماً در شعب تجدیدنظر مطرح و مورد رسیدگی قرار می‌گیرد، رأی صادره قطعی است. سایر شکایات و اعتراضات در شعب بدوی رسیدگی می‌شود. پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون پرونده‌های موجود در شعب بدوی و تجدیدنظر مطابق صلاحیت زمان ثبت دادخواست رسیدگی می‌شود. (مقصود از مراجع اختصاصی اداری کلیه مراجع و هیأت‌هایی است که به موجب قوانین و مقررات قانونی، خارج از مراجع قضایی تشکیل می‌شوند و اقدام به رسیدگی به اختلافات، تخلفات و شکایاتی می‌کنند که در صلاحیت آنها قرار داده شده است؛ نظیر هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری، کمیسیون‌های مواد (۹۹) و (۱۰۰) قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴/۴/۱۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی، هیأت‌های حل اختلاف مالیاتی، هیأت‌های حل اختلاف کارگر و کارفرما و کمیسیون‌ها و هیأت‌هایی که به موجب قوانین و مقررات قانونی تشخیص

موضوعاتی از قبیل صلاحیت‌های علمی، تخصصی، امنیتی و گزینشی به عهده آنها واگذار شده باشد)».

✓ در ص ۴۵ دو پاراگراف ذیل شماره ۴ حذف و مطالب زیر جایگزین گردد: «رسیدگی به دعاوی مطالبه خسارت در صلاحیت دادگاه عمومی است. لیکن در مواردی که مطالبه خسارت ناشی از تخلف در اجرای وظایف قانونی و اختصاصی یا ترک فعل از انجام وظایف مذکور از سوی واحدهای دولتی یا دستگاه‌های مذکور در بندهای (۱) و (۲) این ماده و مأمورین واحدها و دستگاه‌های یادشده باشد، موضوع در دیوان عدالت اداری مطرح و شعبه دیوان ضمن رسیدگی به احراز وقوع تخلف نسبت به اصل مطالبه خسارت و تعیین خسارت وارده اقدام و حکم مقتضی صادر می‌نماید (تبصره ۱ ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲)».

✓ نکته شماره ۲ در ص ۴۷ حذف شده و مطلب زیر جایگزین شود: «رسیدگی به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی در حوزه تحت صلاحیت این نهادها از شمول حکم این ماده خارج است، لیکن رسیدگی به مصوبات و تصمیمات زیرمجموعه‌های شوراهای مذکور از قبیل هیأت (کمیسسیون)ها، کارگروه (کمیته)ها، شوراهای و ستادها در صلاحیت دیوان عدالت اداری قرار می‌گیرد (تبصره ۲ ماده ۸۴ قانون دیوان عدالت اداری الحاقی ۱۴۰۲)».

✓ نکته شماره ۳ در ص ۴۷ حذف و مطلب زیر جایگزین گردد: «در مواردی که به تشخیص رییس دیوان، رسیدگی به دادخواست ابطال مصوبه موضوعاً منتفی باشد، مانند موارد استرداد دادخواست از سوی متقاضی یا وجود رأی قبلی دیوان در مورد مصوبه مورد شکایت و یا در مواردی که موضوع مورد شکایت مشمول عنوان آیین‌نامه‌ها، نظامات و مقررات موضوع ماده (۱۲) این قانون نباشد، از قبیل نظرات مشورتی، ابلاغیه مصوبات و یا شکایت از قانون،

رئیس دیوان قرار رد دادخواست صادر می‌کند. این قرار قطعی است (ماده ۸۵ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲)».

✓ پاراگراف اول در ص ۴۸ حذف و مطلب زیر جایگزین گردد: «هرگاه به تشخیص رئیس دیوان، در موضوعات مشابه، آرای متعارض از یک یا چند شعبه دیوان صادر شده باشد، وی می‌تواند دستور بررسی آن را جهت صدور رأی وحدت رویه صادر نماید. هیأت عمومی پس از بررسی و احراز تعارض، با اعلام رأی صحیح، نسبت به صدور رأی وحدت رویه اقدام می‌کند. در صورتی که هیأت عمومی آرای موضوع تعارض را غیر صحیح تشخیص دهد، نظر صحیح را با صدور رأی وحدت رویه اعلام می‌کند.»

✓ دو نکته زیر جایگزین دو نکته در ص ۴۸ شود:

– «رأی وحدت رویه برای شعب دیوان و مراجع اداری و همچنین برای هیأت‌های تخصصی و هیأت عمومی در مورد رسیدگی به ابطال مصوبات موضوع بند (۱) ماده (۱۲) این قانون در ارتباط با آن موضوع لازم الاتباع است.»

– «اثر رأی وحدت رویه نسبت به آینده است لیکن در مورد احکامی که در رأی هیأت عمومی مطرح و غیر صحیح تشخیص داده شده است، شخص ذینفع ظرف یک ماه از تاریخ درج رأی در روزنامه رسمی حق تجدیدنظرخواهی دارد. در این صورت پرونده به شعبه تجدیدنظری که قبلاً به پرونده رسیدگی نکرده است، ارجاع می‌شود و شعبه مذکور موظف به رسیدگی و صدور رأی، مطابق رأی وحدت رویه است. آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان، فقط به موجب قانون یا رأی وحدت رویه مؤخر، بلااثر می‌شود (ماده ۸۹ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲)».

✓ در صفحه ۴۸ ذیل شماره ۳ بحث ایجاد وحدت رویه، در ادامه پاراگراف دوم، متن زیر اضافه شود: «چنانچه آرای مشابه مذکور را غیر صحیح تشخیص دهد، رأی صحیح را جهت ایجاد رویه صادر و اعلام می‌کند.»

✓ نکته شماره ۱ در ص ۴۸ ذیل بحث شماره ۳ بحث ایجاد وحدت رویه، به شکل زیر اصلاح شود: «رأی ایجاد وحدت رویه برای شعب دیوان و مراجع اداری و هیأت‌ها و کمیسیون‌های موضوع بند (۲) ماده (۱۰) قانون دیوان عدالت اداری و همچنین برای هیأت‌های تخصصی و هیأت عمومی در مورد رسیدگی به ابطال مصوبات موضوع بند (۱) ماده (۱۲) قانون مزبور در ارتباط با آن موضوع، لازم‌الاتباع است (ماده ۹۰ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲)»

✓ نکات در ص ۱۱۰ و ۱۱۱ حذف شود.

✓ در ص ۱۳۳ در خصوص مرجع صالح برای رسیدگی به دعاوی حقوقی تصرف به صورت زیر اصلاح شود: «دعاوی حقوقی تصرف (تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق) باید در دادگاه صلح محل وقوع مال غیرمنقول اقامه شود.»

✓ در ص ۱۴۹ در نمودار و داخل کادر نکته، عبارت «شورای حل اختلاف» حذف شود.

✓ نکته شماره ۲ در ص ۱۶۵ حذف شود.

✓ توجه در ص ۱۷۵ به صورت زیر اصلاح شود: «به موجب بند ۷ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، تأمین دلیل در صلاحیت دادگاه صلحی است که دلایل و امارات مورد درخواست در حوزه آن واقع است. در این خصوص، تفاوتی نمی‌نماید که دلایل و امارات مورد درخواست تأمین، مستلزم بررسی اموال غیرمنقول یا اموال منقول باشد.»

✓ پاورقی در ص ۱۷۸ به صورت زیر اصلاح گردد: «توجه شود که در حال حاضر طبق بند ۳ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، دعوای

مطالبه مهریه تا نصاب یک میلیارد ریال در صورتی که مشمول ماده ۲۹ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۱ نباشد، در صلاحیت دادگاه صلح است.»
 ✓ در ص ۱۹۴ ذیل بحث شماره ۴ در ادامه ماده ۱۴ اضافه شود: «شعبه رسیدگی کننده در دیوان عالی کشور پس از اخذ نظر مشورتی نماینده قضایی رییس دیوان که از بین قضات دیوان عدالت اداری انتخاب می شود، در موضوع، اتخاذ تصمیم می کند. نماینده مذکور مکلف است ظرف یک ماه از زمان درخواست، نظر مشورتی خود را اعلام کند. در صورت عدم اعلام نظر مشورتی، شعبه دیوان عالی کشور مجاز به اتخاذ تصمیم است (تبصره الحاقی ماده ۱۴ قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۴۰۲).»

✓ در جدول اول در ص ۱۹۹ ماده ۴۸ قانون دیوان عدالت اداری به شکل زیر اصلاح شود: طبق ماده ۴۸ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲ در صورتی که شعبه دیوان عدالت اداری، رسیدگی به شکایت را در صلاحیت مراجع غیرقضایی بداند، مبادرت به صدور قرار رد شکایت نموده و شاکی را به مرجع صالح دلالت می کند.

✓ جدول مربوط به شورای حل اختلاف در ص ۱۹۹ تا ص ۲۰۱ کلاً حذف شود و جدول زیر جایگزین می‌گردد:

اختلاف در صلاحیت بین دادگاه‌های صلح و همچنین سایر مراجع قضایی و غیر قضایی	
حل اختلاف با دادگاه تجدیدنظر آن استان است.	اختلاف در صلاحیت بین دادگاه‌های صلح واقع در حوزه‌های قضایی شهرستان‌های یک استان
حل اختلاف با دادگاه تجدیدنظر آن استان است.	اختلاف بین دادگاه صلح با دادسراها یا دادگاه‌های حقوقی یا کیفری یا بخش حوزه قضایی یک استان
حل اختلاف با شعبه اول دادگاه تجدیدنظر استانی است که مرجع قضایی آن استان آخرین قرار عدم صلاحیت را صادر نموده است.	اختلاف در صلاحیت بین دادگاه‌های صلح واقع در حوزه‌های قضایی دو استان
حل اختلاف با شعبه اول دادگاه تجدیدنظر استانی است که مرجع قضایی آن استان آخرین قرار عدم صلاحیت را صادر نموده است.	اختلاف بین دادگاه صلح و دادسراها یا دادگاه‌های حقوقی یا کیفری یا بخش حوزه قضایی دو استان
پرونده برای تعیین صلاحیت به دادگاه تجدیدنظر استان ارسال می‌شود که تشخیص آن مرجع لازم‌الاتباع است.	در مواردی که دادگاه صلح به صلاحیت مراجع غیر قضایی، از خود نفی صلاحیت کند:

✓ در جدول ص ۲۶۴ و ۲۶۵ ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری به شکل زیر اصلاح شود: «وفق ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲، اگر به موجب یک دادخواست شکایات متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط

نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به آنها رسیدگی کند، ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست را طی اظهاریه‌ای به شاکی یا شاکیان اعلام می‌کند. شاکی یا شاکیان از تاریخ ابلاغ اظهاریه، ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند. در صورت عدم تفکیک یا تعیین موضوع مورد شکایت، مدیر دفتر شعبه با رعایت شرایط مذکور در ماده (۲۸) این قانون قرار رد دادخواست صادر می‌کند. قرار رد صادره مانع از طرح مجدد شکایت نیست. چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر، محاسبه می‌شود.»

- ✓ در ص ۲۶۹ ذیل شماره ۳ به صورت زیر اصلاح شود: «چراکه طبق بند ۱ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، دعاوی مالی تا نصاب یک میلیارد ریال در صلاحیت دادگاه صلح است.»
- ✓ جدول مقایسه در صص ۲۷۴ و ۲۷۵ کلا حذف شود.
- ✓ جدول مقایسه در ص ۴۲۰ حذف شود.
- ✓ در ص ۴۲۴ بحث مربوط به شورای حل اختلاف حذف شود.

اصلاحات جلد دوم کتاب
کمک حافظه آیین دادرسی مدنی

- ✓ در ص ۱۶ بحث مربوط به آرای غیابی شورای حل اختلاف حذف شود.
- ✓ جدول در ص ۵۰ حذف شود.
- ✓ نکته در ص ۵۱ حذف شود.
- ✓ تست در ص ۱۰۲ حذف شود.
- ✓ نکته در ص ۱۱۲ حذف شود.
- ✓ در جدول ص ۱۹۴ در قسمت اثر اعاده بر اجرای حکم، «می تواند» اصلاح شود به «مکلف است».
- ✓ در جدول ص ۲۱۷ خط آخر به جای از «تاریخ اعلام» اصلاح شود به «از تاریخ ابلاغ واحد اجرای احکام».
- ✓ در ص ۲۵۱ بحث دعاوی طاری در شورای حل اختلاف حذف شود.
- ✓ در انتهای جدول در ص ۲۵۲ متن زیر اضافه شود: «چنانچه پس از صدور رأی در مرحله بدوی دادخواست ورود ثالث واصل گردد در صورتی که رأی صادره مورد تجدیدنظرخواهی قرار گیرد، دادخواست مذکور به همراه پرونده اصلی به شعبه تجدیدنظر ارسال و در غیر این صورت قرار رد دادخواست صادر می شود (تبصره الحاقی ماده ۵۵ قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۴۰۲).»
- ✓ تست دوم در ص ۲۵۳ و تست آخر در ص ۲۵۵ حذف شود.
- ✓ در جدول ص ۲۶۰ ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری به صورت زیر اصلاح شود: «اگر به موجب یک دادخواست شکایات متعددی اقامه شود که با یکدیگر ارتباط نداشته باشند و شعبه نتواند ضمن یک دادرسی به آنها رسیدگی کند، ظرف پنج روز لزوم تفکیک دادخواست را طی اخطاریه‌ای به شاکی یا شاکیان اعلام می کند. شاکی یا شاکیان از تاریخ ابلاغ اخطاریه ده روز فرصت تفکیک یا تعیین موضوع را دارند. در صورت عدم تفکیک یا تعیین موضوع مورد شکایت، مدیر دفتر شعبه با رعایت شرایط مذکور در ماده (۲۸) این قانون قرار رد دادخواست صادر می کند. قرار رد صادره مانع از طرح مجدد شکایت نیست.

چنانچه طرح شکایت مجدد مستلزم رعایت زمان مشخص باشد، باقیمانده مهلت مقرر، از زمان ابلاغ قرار مدیر دفتر، محاسبه می‌شود (ماده ۳۱ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲).

✓ در نکته ص ۲۷۶ چهار خط آخر حذف شود.

✓ در جدول ص ۲۷۸ ماده ۴۵ قانون دیوان عدالت به شکل زیر اصلاح شود: «وفق ماده ۴۵ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲، شاکی می‌تواند دادخواست خود را قبل از وصول پاسخ طرف شکایت، مسترد کند و در این صورت، شعبه قرار ابطال دادخواست صادر می‌کند. شاکی می‌تواند دادخواست خود را تجدید نماید. همچنین طبق ماده ۴۶ چنانچه شاکی بعد از وصول لایحه دفاعیه طرف شکایت، شکایت خود را مسترد نماید یا قبل از صدور رأی از شکایت خود به کلی صرف‌نظر نماید، قرار سقوط شکایت صادر می‌شود و همان شکایت مجدداً قابل طرح نیست.»

✓ **توجه:** در صورتی که تجدیدنظرخواه، دادخواست تجدیدنظرخواهی را مسترد نموده و یا انصراف خود را از تجدیدنظرخواهی اعلام نماید، قرار سقوط تجدیدنظرخواهی صادر می‌شود و تجدیدنظرخواهی مجدد قابل طرح نیست (تبصره الحاقی ماده ۴۶ قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۴۰۲).

✓ در ص ۳۵۰ پاراگراف اول به صورت زیر اصلاح شود: «با توجه به ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی مدنی و بند ۷ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، تأمین دلیل در صلاحیت دادگاه صالحی است که دلایل و امارات مورد درخواست در حوزه آن واقع است.»

✓ قسمت مربوط به شورای حل اختلاف در جدول ص ۳۵۳ حذف شود.

✓ تست ص ۳۵۵ حذف شود.

✓ در ص ۳۸۲ ماده ۳۴ قانون دیوان عدالت به شکل زیر اصلاح شود: «در صورتی که شاکی ضمن طرح شکایت خود یا پس از آن مدعی شود که به جهات مذکور در ماده (۱۲) این قانون اقدامات یا تصمیمات یا آرای قطعی یا خودداری از انجام وظیفه از سوی طرف شکایت سبب ورود خسارتی می‌گردد

که جبران آن غیرممکن یا متعسر است، می تواند تقاضای صدور دستور موقت کند. درخواست صدور دستور موقت پس از طرح شکایت اصلی تا قبل از صدور رأی امکان پذیر است و این درخواست مستلزم پرداخت هزینه دادرسی و پرداخت خسارات احتمالی نیست (ماده ۳۴ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲).

✓ در ص ۳۸۳ ماده ۳۵ به شکل زیر اصلاح شود: «مرجع رسیدگی به تقاضای صدور دستور موقت، شعبه‌ای است که به اصل شکایت رسیدگی می کند و مرجع رسیدگی کننده طی دادرسی فوری، در صورت احراز ضرورت و فوریت موضوع، بر حسب مورد، دستور موقت مبنی بر توقف اجرای اقدامات، تصمیمات و آرای مورد شکایت یا انجام وظیفه صادر می کند (ماده ۳۵ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲).»

✓ در ص ۳۸۳ در توجه «تا قبل از ختم رسیدگی» اصلاح شود به «تا قبل از صدور رأی».

✓ در ص ۳۸۳ ذیل بحث مرجع رسیدگی، پاراگراف اول به شکل زیر اصلاح شود: «در مواردی که ضمن دادخواست ابطال مصوبات موضوع ماده (۱۲) قانون دیوان عدالت اداری، تقاضای صدور دستور موقت شده باشد، رسیدگی و اتخاذ تصمیم در خصوص تقاضای مزبور با رییس و در غیاب وی نایب رییس هیأت تخصصی مربوط است. با صدور دستور موقت، پرونده در هیأت تخصصی و هیأت عمومی خارج از نوبت رسیدگی می شود.»

✓ در ص ۳۸۴ ماده ۳۶ ذیل بحث اثر صدور دستور موقت به شکل زیر اصلاح شود: «در مواردی که ضمن دادخواست ابطال مصوبات موضوع ماده (۱۲) قانون دیوان عدالت اداری، تقاضای صدور دستور موقت شده باشد، رسیدگی و اتخاذ تصمیم در خصوص تقاضای مزبور با رییس و در غیاب وی نایب رییس هیأت تخصصی مربوط است. با صدور دستور موقت، پرونده در هیأت تخصصی و هیأت عمومی خارج از نوبت رسیدگی می شود (ماده ۳۶ قانون دیوان عدالت اداری اصلاحی ۱۴۰۲).»

✓ در ص ۳۸۴ ذیل بحث اجرای دستور موقت خط اول به شکل زیر اصلاح شود:
«اجرای دستور موقت صادره از شعب دیوان منوط به تأیید رییس دیوان است که حداکثر ظرف یک هفته از زمان وصول باید نظر خود را اعلام نماید. در صورت عدم اظهارنظر در مهلت مذکور، دستور موقت صادره لازم‌الاجراء است (تبصره ۲ ماده ۳۵ قانون دیوان عدالت اداری الحاقی ۱۴۰۲).»

✓ در ص ۳۸۴ و ۳۸۵ ماده ۳۹ به شکل زیر اصلاح شود: «سازمان‌ها، ادارات، هیئت‌ها و مأموران طرف شکایت پس از صدور و ابلاغ دستور موقت، مکلفند طبق آن اقدام نمایند و در صورت استنکاف، مرجع صادرکننده دستور موقت، متخلف را به انفصال از خدمت به مدت شش‌ماه تا یک‌سال و جبران خسارت وارده محکوم می‌نماید. این حکم ظرف بیست روز قابل تجدیدنظر در شعب تجدیدنظر است (اصلاحی ۱۴۰۲).»

✓ در ص ۳۸۵ ذیل بحث لغو دستور موقت، ماده ۳۵ به شکل زیر اصلاح شود:
«در صورت رد شکایت یا صدور قرار سقوط شکایت یا صدور قرار ابطال یا رد دادخواست اصلی و یا حکم به عدم ابطال مصوبه و قطعیت رأی صادره، دستور موقت نیز لغو می‌شود (تبصره ۱ ماده ۳۵ قانون دیوان عدالت اداری الحاقی ۱۴۰۲).»

✓ در ص ۳۸۵ ذیل بحث لغو دستور موقت در رابطه ماده ۴۰، شعبه رسیدگی کننده اصلاح شود به «مرجع رسیدگی کننده به اصل دعوا با موافقت رییس دیوان عدالت اداری.»

✓ در ص ۳۹۲ بحث راجع به مرجع صالح به شکل زیر اصلاح شود: «مرجع صالح درخواست سازش پیش از اقامه دعوا، دادگاه صلح است.»

✓ در ص ۳۹۶ نکته ۲ کلا حذف شود.

✓ جداول مندرج در صص ۴۰۰ و ۴۰۱ حذف شود.

**نکات تکمیلی در خصوص
قانون جدید شوراهای حل اختلاف
مصوب ۱۴۰۲**

✓ در صفحه ۲۷ بند شماره ۳ حذف شود.

(الف) شورای حل اختلاف

✓ طبق قانون جدید شوراهای حل اختلاف، صلاحیت شورای حل اختلاف محدود به امر صلح و سازش مطابق احکام قانون مزبور شده است که در سه مورد زیر شوراهای حل اختلاف در جهت صلح و سازش اقدام می‌نمایند:

(۱) **با درخواست خواهان (یا مدعی خصوصی یا شاکی):** طبق ماده ۱۳ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، شوراها در موارد زیر حسب مورد با درخواست خواهان یا مدعی خصوصی یا شاکی برای صلح و سازش اقدام می‌نمایند:

۱- کلیه امور مدنی و حقوقی؛

۲- جنبه خصوصی جرایم غیرقابل گذشت؛

۳- کلیه جرایم قابل گذشت.

✓ **توجه:** در صورتی که رسیدگی شورا با درخواست یکی از طرفین صورت پذیرد و طرف دیگر تا پایان جلسه اول عدم تمایل خود را برای رسیدگی در شورا اعلام نماید، شورا درخواست را بایگانی و طرفین را به مرجع صالح راهنمایی می‌نماید.

(۲) **با رضایت طرفین:** دادگاه صلح در صورت رضایت طرفین، پرونده را برای حصول سازش به عضو یا اعضای شورا که در دادگاه مستقر می‌باشند یا شعبه شورا یا میانجی‌گری ارجاع می‌دهد. چنانچه حداکثر ظرف دو ماه موضوع منتهی به سازش شود، مراتب صورت جلسه و جهت اتخاذ تصمیم به قاضی دادگاه صلح اعلام می‌شود تا طبق مقررات اقدام کند. در صورت عدم حصول سازش، قاضی دادگاه صلح مطابق قانون، به موضوع رسیدگی کرده و مبادرت به صدور رأی می‌نماید (تبصره ۲ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲).

۳) با ارجاع مقام قضایی: در کلیه جرایم قابل گذشت به استثنای مواردی که متهم، متواری یا مجهول‌المکان است، اختلافات و دعاوی خانوادگی و سایر دعاوی مدنی و حقوقی که به‌طور مستقیم در مرجع قضایی طرح می‌شود، مقام رسیدگی‌کننده و اجراکننده و همچنین مقام ارجاع قبل از ارجاع پرونده به شعبه و ثبت آن، پس از اتخاذ تصمیم در خصوص امور فوری، می‌توانند حسب مورد با توجه به کیفیت موضوع و امکان حل و فصل آن از طریق صلح و سازش و با لحاظ ترتیباتی جهت حفظ ادله جرم، جلوگیری از فرار متهم و رعایت حقوق شاکی و نظم عمومی و در صورت ضرورت انجام تحقیقات لازم، پرونده را با ذکر دلیل به شورا ارجاع نمایند. مقام رسیدگی‌کننده و اجراکننده و همچنین مقام ارجاع قبل از ارجاع پرونده به شعبه و ثبت آن، مکلفند قبل از ارجاع پرونده به شورا از عدم مخالفت طرفین پرونده با ارجاع پرونده به شورا اطمینان حاصل کنند و شورا قبل از شروع به رسیدگی پرونده‌های موضوع این ماده، طرف یا طرفین پرونده را از حق مخالفت با ارجاع پرونده به شورا مطلع سازد (ماده ۱۵ قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲).

✓ **توجه:** در اجرای مواد (۱۳) و (۱۵) قانون شوراهای حل اختلاف (موارد شماره ۱ و ۳ نکته فوق‌الذکر)، در صورتی که شورا با برگزاری حداقل دو جلسه ظرف سه ماه موفق به ایجاد صلح و سازش بین طرفین نشود، پرونده در شورا بایگانی و در صورت درخواست خواهان یا مدعی خصوصی به مرجع قضایی صالح ارسال می‌گردد. چنانچه پرونده از مراجع قضایی ارجاع شده باشد، گزارش اقدامات و نتیجه به آن مرجع ارسال می‌شود (ماده ۲۱).

✓ **نکته:** دعاوی زیر حتی با توافق طرفین قابل طرح در شورا نیست:

۱. اختلاف در اصل نکاح، اصل طلاق، بطلان نکاح، فسخ و انفساخ نکاح، بذل مدت و انقضای آن، رجوع، نسب، ولایت قهری و قیمومت

۲. اختلاف در اصل وقفیت و وصیت و تولیت
۳. دعاوی راجع به حجر و ورشکستگی
۴. دعاوی راجع به وجوه و اموال عمومی و دولتی و انفال
۵. اموری که به موجب قوانین دیگر در صلاحیت مراجع اختصاصی یا مراجع قانونی غیردادگستری می‌باشد.
- ✓ به منظور حل اختلاف و صلح و سازش بین اشخاص حقیقی و حقوقی خصوصی، شوراهای حل اختلاف زیر نظر قوه قضاییه تشکیل و حوزه فعالیت شوراهای تابع حوزه قضایی بخش یا شهرستان مربوط است.
- ✓ برای رسیدگی به امور فنی و صنفی در دعاوی و شکایات فی‌مابین اصناف، «شوراهای حل اختلاف تخصصی» قابل تشکیل است. در صورت تشکیل شوراهای حل اختلاف تخصصی مذکور و عدم رد صلاحیت تخصصی خود، دعاوی مربوط منحصراً در این شعب بر اساس احکام قانون شوراهای رسیدگی می‌شود.
- ✓ برای رسیدگی به امور و دعاوی مربوط به احوال شخصیه فی‌مابین اقلیت‌های دینی موضوع اصل سیزدهم (۱۳) قانون اساسی، شوراهای حل اختلاف تخصصی قابل تشکیل است که تشکیل این شوراهای مانع از مراجعه اقلیت‌های دینی مذکور به دیگر شوراهای همان حوزه قضایی نیست.
- ✓ هر شعبه شورا دارای رییس، یک نفر عضو اصلی و حسب مورد یک نفر عضو علی‌البدل است که جلسات شورا با حضور دو نفر رسمیت می‌یابد. اعضای شورا به پیشنهاد رییس کل دادگستری استان و با حکم رییس مرکز منصوب می‌شوند.

✓ **توجه:** حداقل یک نفر از اعضای شعب شهری شورا باید از میان دارندگان مدرک حوزوی و یا دارندگان مدرک دانشگاهی در رشته‌های حقوق یا الهیات با گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی باشد.

✓ **نکته:** قضات، کارکنان دادگستری، وکلای دادگستری (اعم از وکلای عضو کانون‌های وکلا یا مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضاییه)، کارشناسان رسمی دادگستری، نیروهای نظامی، انتظامی و اطلاعاتی اعم از نیروهای وزارت اطلاعات، سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و حراست و حفاظت دستگاه‌های اجرایی، صاحبان امتیاز خدمات الکترونیک قضایی و سردفتران، داوران و میانجی‌گران، در زمان اشتغال حق عضویت در شورا را ندارند.

✓ طرفین دعوا می‌توانند شخصاً در شورا حضور یافته یا از وکیل دادگستری استفاده نمایند. در موارد صلح و سازش استفاده از وکیل مدنی نیز در شورا مجاز است.

✓ هزینه دادرسی شورا در موارد موضوع ماده (۱۳) قانون شوراها، در دعاوی کیفری و دعاوی حقوقی غیرمالی، معادل هزینه دادرسی در محاکم دادگستری و در دعاوی مالی هزینه دادرسی معادل پنجاه درصد هزینه دادرسی در محاکم دادگستری است. البته در صورتی که پرونده از سوی مرجع قضایی جهت صلح یا سازش به شورا ارجاع شود، چنانچه هزینه دادرسی پرداخت شده باشد، هزینه دادرسی مجدد دریافت نمی‌شود.

✓ در اجرای مواد (۱۳) و (۱۵) قانون شوراها حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، شورا پس از دعوت خوانده یا مشتکی‌عنه نسبت به تشکیل جلسه، اقدام و در صورت حصول سازش میان طرفین، مبادرت به صدور گزارش اصلاحی می‌کند:

- در موارد موضوع (۱۳) قانون، پس از صدور گزارش اصلاحی، پرونده در شورا بایگانی می‌شود.
- در موارد موضوع ماده (۱۵) قانون، پس از صدور گزارش اصلاحی، نتیجه به همراه تصویری از گزارش اصلاحی به مرجع قضایی ارسال می‌شود تا مرجع مزبور نسبت به مختومه کردن پرونده با دستور اداری اقدام کند.
- چنانچه توافق و سازش طرفین متضمن حق، تکلیف یا تعهدی باشد، موارد در گزارش اصلاحی به صورت صریح و مشخص با قید حقوق و تعهدات طرفین و نحوه و زمان اجرای تعهد ذکر می‌شود.
- در مواردی که طرفین، سازش خود را منوط به نظر کارشناس مرضی‌الطرفین، داور یا میانجی می‌کنند، شورا ضمن ارجاع، نظریه اشخاص مذکور را اخذ و در صورت عدم مغایرت با قوانین و مقررات و التزام طرفین به آن، مفاد آن را در گزارش اصلاحی منعکس می‌کند. نظرات اشخاص مذکور بدون انعکاس در گزارش اصلاحی قابلیت اجرا ندارد.
- در کلیه دعاوی مالی ارجاعی از مراجع قضایی که هزینه دادرسی در مرجع مذکور پرداخت شده است، در صورت حصول سازش بین طرفین، هزینه دادرسی به نصف کاهش می‌یابد و مازاد به خواهان بازگردانده می‌شود.
- در اجرای مواد (۱۳) و (۱۵) قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲، در صورتی که شورا با برگزاری حداقل دو جلسه ظرف سه ماه موفق به ایجاد صلح و سازش بین طرفین نشود، پرونده در شورا بایگانی و در صورت درخواست خواهان یا مدعی خصوصی، به مرجع قضایی صالح ارسال می‌گردد. چنانچه پرونده از مراجع قضایی ارجاع شده باشد، گزارش اقدامات و نتیجه به آن مرجع ارسال می‌شود.

- ✓ **توجه:** در صورت استرداد درخواست یا دعوا از سوی خواهان یا مدعی خصوصی، شورا اقدام به بایگانی پرونده می‌نماید. چنانچه پرونده از مراجع قضایی ارجاع شده باشد، مراتب به آن مرجع اعلام می‌شود.
- ✓ در اجرای مواد (۱۳) و (۱۵) قانون شوراها، رییس شورا شخصاً یا از طریق یکی از اعضا، علاوه بر رسیدگی به دلایل طرفین، می‌تواند مطابق ضوابط قانونی، تحقیق محلی و معاینه محل را انجام دهد.
- ✓ هرگاه در تنظیم یا نوشتن گزارش اصلاحی و دیگر تصمیمات شورا سهو قلم رخ بدهد مانند از قلم افتادن یا اضافه شدن کلمه‌ای و یا در محاسبه، اشتباه صورت گرفته باشد، تصحیح گزارش یا تصمیم مذکور رأساً یا با درخواست ذی‌نفع، توسط دادگاه صلح انجام می‌شود. گزارش یا تصمیم تصحیح‌شده به طرفین ابلاغ می‌شود. تسلیم رونوشت گزارش یا تصمیم اصلی بدون الصاق گزارش یا تصمیم تصحیح‌شده ممنوع است.
- ✓ صرفاً تصمیم شورا (نه گزارش اصلاحی) از سوی طرفین پرونده قابل اعتراض است که این اعتراض، قابل طرح در دادگاه صلح همان حوزه قضایی است و چنانچه تصمیم شورا توسط مرجع رسیدگی به اعتراض نقض شود، مرجع مذکور موظف است رأساً به پرونده رسیدگی و رأی صادر کند.
- ✓ نسبت به طرفین پرونده، گزارش اصلاحی قطعی است لیکن اگر یکی از طرفین به دلیل عدم تطابق گزارش اصلاحی با توافق صورت گرفته، به گزارش اصلاحی اعتراض داشته باشد، با دستور دادگاه صلح اجرای گزارش اصلاحی متوقف و در همان دادگاه به اعتراض رسیدگی می‌شود.
- ✓ اعتراض ثالث نسبت به گزارش اصلاحی و تصمیم شورا قابل طرح در دادگاه صلح همان حوزه قضایی است و چنانچه تصمیم یا گزارش اصلاحی توسط

مرجع رسیدگی به اعتراض نقض شود، مرجع مذکور موظف است رأساً به پرونده رسیدگی و رأی صادر کند.

✓ **توجه:** گزارش اصلاحی صادره از شورا، پس از تأیید قاضی دادگاه صلح مطابق قوانین و مقررات جاری کشور اجرا می‌گردد.

✓ **نکته:** چنانچه متعهد پیش از صدور دستور اجرا نسبت به اجرای گزارش اصلاحی یا اخذ رضایت اقدام کند، از پرداخت نیم عشر اجرایی معاف است و اگر ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ اخطاریه اقدام کند، از پرداخت نصف نیم عشر اجرایی معاف است.

(ب) دادگاه صلح

- در هر حوزه قضایی شهرستان، شعبه یا شعبی از دادگاه‌ها تحت مدیریت و نظارت رییس آن حوزه قضایی به‌عنوان دادگاه صلح تعیین می‌شود.
- در حوزه قضایی بخش، وظایف و اختیارات و صلاحیت‌های دادگاه صلح می‌تواند برعهده دادگاه بخش باشد که براساس احکام قانون شوراهای حل اختلاف رسیدگی می‌کند.

✓ صلاحیت‌های دادگاه صلح به شرح زیر است:

۱. دعاوی مالی تا نصاب یک میلیارد ریال
۲. دعاوی حقوقی تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق
۳. دعاوی راجع به جهیزیه، مهریه و نفقه تا نصاب مقرر در بند (۱) این ماده در صورتی که مشمول ماده (۲۹) قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۱ نباشد.
۴. دعاوی و درخواست‌های مربوط به تخلیه عین مستأجره و تعدیل اجاره‌بها به‌جز دعاوی مربوط به سرقتی و حق کسب یا پیشه یا تجارت

۵. اعسار از پرداخت محکوم به در صورتی که دادگاه صلح نسبت به اصل دعوی رسیدگی کرده باشد.
۶. حصر ورثه، تحریر ترکه، مهر و موم و رفع آن
۷. تأمین دلیل
۸. تقاضای سازش موضوع ماده (۱۸۶) قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (در امور مدنی) مصوب ۱۳۷۹/۱/۲۱
۹. جنبه عمومی و خصوصی کلیه جرایم غیر عمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی
۱۰. جرایم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت
۱۱. دعای اصلاح شناسنامه، استرداد شناسنامه، اصلاح مشخصات مدرک تحصیلی (به استثنای مواردی که در صلاحیت دیوان عدالت اداری است)، الزام به اخذ پایان کار، اثبات رشد، الزام به صدور شناسنامه، تصحیح و تغییر نام
- ✓ علاوه بر مطالب فوق‌الذکر، موارد زیر نیز در صلاحیت دادگاه صلح می‌باشد:
- تصحیح سهو قلم گزارش اصلاحی و دیگر تصمیمات شورا رأساً یا با درخواست ذی‌نفع
- رسیدگی به اعتراض طرفین پرونده یا اعتراض ثالث به تصمیم شورا یا گزارش اصلاحی
- تأیید گزارش اصلاحی توسط قاضی دادگاه صلح قبل از اجرا
- به کلیه جرایم مذکور در صلاحیت دادگاه صلح، مستقیماً و بدون نیاز به کیفرخواست در دادگاه صلح رسیدگی می‌شود.
- ✓ **توجه:** رسیدگی به دعوی راجع به اموال غیرمنقول که فاقد سند رسمی هستند، صرفاً در صلاحیت مرجع صالح قضایی است.

- ✓ دادگاه صلح می‌تواند در ساعات غیر اداری یا در روزهای تعطیل نیز به دعاوی رسیدگی نماید و استقرار آن در محل شورا بلامانع است.
- ✓ در مواردی که در قانون شوراها حل اختلاف حکمی تعیین نشده است، آیین دادرسی و ترتیبات رسیدگی، صدور رأی و اجرای احکام دادگاه صلح حسب مورد تابع قوانین و مقررات حاکم بر دادگاه‌های حقوقی و کیفری است.
- ✓ هزینه دادرسی در دادگاه‌های صلح حسب مورد مطابق هزینه دادرسی در محاکم دادگستری است.
- ✓ آرای دادگاه صلح، قطعی است مگر در موارد زیر که قابل تجدیدنظرخواهی در دادگاه تجدیدنظر استان است:
  - الف- دعاوی مالی در صورتی که خواسته بیشتر از ۵۰۰ میلیون ریال باشد.
  - ب- در رابطه با جنبه خصوصی کلیه جرایم غیر عمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی، نسبت به دیه یا ارش، در صورتی که میزان یا جمع آن‌ها بیش از یک‌دهم دیه کامل یا معادل آن باشد.
  - پ- دعاوی حقوقی تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق، دعاوی راجع به جهیزیه، مهریه و نفقه تا نصاب مقرر در صورتی که مشمول ماده (۲۹) قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۱ نباشد، دعاوی و درخواست‌های مربوط به تخلیه عین مستأجره و تعدیل اجاره‌بها به جز دعاوی مربوط به سرقتی و حق کسب یا پیشه یا تجارت؛
  - ت- اعسار از پرداخت محکوم‌به در صورتی که دادگاه صلح نسبت به اصل دعوی رسیدگی کرده باشد، مشروط به اینکه اصل دعوا قابل اعتراض باشد.
  - ث- جنبه عمومی کلیه جرایم غیر عمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی در صورتی که مجازات قانونی آن درجه شش یا بیشتر باشد.
  - ج- جرایم عمدی تعزیری که مجازات قانونی آن‌ها حبس درجه هفت باشد.